

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Alexandre Dumas
LES TROIS MOUSQUETAIRES

Ovaj roman deo je svetskog javnog književnog dobra.
Translation Copyright © 2014 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01171-5

ALEKSANDAR DIMA

TRI
MUSKETARA

Preveo Dušan L. Đokić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2014.

TRI POKLONA G. D'ARTANJANA OCA

Prvog ponedjeljka meseca aprila 1625, grad Meng, u kome se rodio pisac *Romana o ruži*^{*}, izgledao je tako uzavreo da su hugenoti^{**} hteli da načine od njega drugi La Rošel^{***}. Više građana, kad su videli kako žene beže ka Velikoj ulici i čuli vrisak dece na pragu vrata, brzo su navukli na se oklop i, podržavajući svoju nepouzdanu prisebnost puškom ili kopljem, uputili su se gostionici *Kod slobodnog mlinara*, pred kojom se tiskala gusta radoznala gomila, koja je svakog minuta sve više rasla.

U to vreme panike su bile česte, i retko bi koji dan prošao a da ova ili ona varoš ne zabeleži u svoj arhiv kakav događaj ove vrste. Tu je plemstvo koje je ratovalo među sobom; kralj koji je ratovao s kardinalom; Španci koji su ratovali s kraljem. Zatim, pored ovih, podmuklih ili javnih, tajnih ili otvorenih ratova, tu su bili još lopovi, prosjaci, hugenoti, kurjaci i lakeji, koji su ratovali s celim svetom. Građani su se laćali oružja protiv lopova, protiv kurjaka, protiv lakeja, uvek; često protiv plemstva i hugenota; pokadšto protiv kralja; ali nikad protiv kardinala i Španaca. Iz ove navike izide da tog prvog ponedjeljka meseca aprila 1625, kad čuše graju, a ne videše ni žut i crven barjak španski, ni livreju vojvode od Rišeljea, građani pojuriše ka gostionici *Kod slobodnog mlinara*.

Kad su tu došli, svaki je mogao videti i saznati uzrok te graje.

Jedan mlad čovek... da damo njegovu sliku jednim potezom pera: zamislite Don Kihota od osamnaest godina; Don Kihota bez šlema i oklopa; Don Kihota u vunenom grudnjaku, čija se plava boja pretvorila u nejasnu boju vinskog taloga i nebesnog plavetnila. Dugo i mrko lice, ispupčene jagodice, znak lukavstva; vilice preko mere razvijene, po čemu ćete Gaskonjca uvek poznati i kad je bez kape, a naš mladi čovek nosio je kapu ukrašenu nekim perom; oko otvoreno i pametno; nos kukast, ali lepo

* *Roman o ruži*, francuski alegorijski roman iz 13. veka. (Prim. prev.)

** *Hugenoti*, francuski protestanti, pristalice Kalvinovog religioznog sistema. (Prim. prev.)

*** *La Rošel*, pristanište u Francuskoj, na Atlantskom okeanu; glavno uporište hugenota, koje je osvojio od njih kardinal Rišelje. (Prim. prev.)

ocrtan; suviše visok za mladića, suviše mali za odrasla čoveka, i neizvežbano oko bi ga smatralo za sina nekog zakupca, da nije imao dugačak mač koji je, obešen o kožni kajas, udarao po nogama svoga sopstvenika kad bi išao peške, a po nakostrešenoj dlaci konja kad bi jahao.

Jer naš mladi čovek imao je jahaćeg konja, i taj konj bio je tako neobičan da je svakome padao u oči; to beše konjićak iz Bearna*, od dvanaest do četrnaest godina, kulašast, bez dlake na repu, ali ne bez otoka na nogama, i koji je, iako je glavu nosio niže kolena, zbog čega mu je bilal** bio izlišan, ipak prelazio dnevno osam milja. Na nesreću, dobra svojstva ovog konja bila su tako dobro skrivena pod njegovom neobičnom dlakom i rđavim držanjem da je u vremenu u kome se ceo svet razumevao u konje pojava pomenutog konjička u Mengu, u koji beše ušao pre jedno četvrt časa, proizvela rđav utisak koji se preneo i na njegova konjanika.

I ovaj utisak pao je utoliko teže mladom D'Artanjanu (tako se zvao Don Kihot ovog drugog Rosinanta) što je i sam uviđao koliko je smešan izgledao kraj ovakvog konja, ma kako dobar konjanik da je bio; zato je i uzdahnuo duboko, primajući ovaj poklon od g. D'Artanjana oca. On je znao da ovakva životinja vredi bar dvadeset livara; doduše, reči kojima je poklon bio propraćen bile su dragocene.

„Sine“, rekao je gaskonjski plemić, onim čistim narečjem bearnskim od koga se Anri IV nikad nije mogao oprostiti, „sine, ovaj je konj oždrebljen u kući našega oca pre skoro trinaest godina, i od tog doba ostao je u njoj, zbog čega treba da ga volite. Nemojte ga nikad prodati, ostavite ga da mirno i časno skonča od starosti, a ako budete ratovali s njime, štedite ga kao što biste štedeli kakvog starog slugu. Na dvoru“, nastavi g. D'Artanjan otac, „ako budete imali čast da odete tamo, čast na koju vam, uostalom, vaše staro plemstvo daje prava, nosite dostojno vaše plemićko ime koje su vaši preci preko pet stotina godina dostojno nosili i za vas i za vaše. Pod vašim razumem vaše srodnike i vaše prijatelje. Nemojte nikad ništa podnositi, sem od g. kardinala i kralja. Svojom hrabrošću, razumete li, samo svojom hrabrošću utire danas plemić sebi put. Ko god uzdrhti, ma i za jedan trenutak, može propustiti zalogaj koji mu je baš za vreme tog trenutka sreća pružila. Vi ste mladi, vi treba da ste hrabri iz dva razloga: prvo, zato što ste Gaskonjac, a drugo, što ste moj sin. Ne bojte se neprilika i tražite

* *Bearn*, kraj u Donjim Pirinejima. (Prim. prev.)

** *Bilal*, kaiš koji ne da konju da diže i spušta glavu. (Prim. prev.)

avanture. Naučio sam vas da vladate mačem; u vas je koleno gvozdeno, a ruka čelična; tucite se ma za šta; tucite se tim pre što su dvoboji zabranjeni, i što je, prema tome, dvostruka hrabrost tući se. Ja vam, sine, mogu dati svega petnaest talira, moga konja i savete koje ste sad čuli. Vaša mati dodaje tome recept izvesnog melema koji je dobila od jedne Ciganke i koji ima tu čudnovatu vrlinu da leči svaku ranu koja ne dohvati srce. Koristite se svime i živite srećno i dugo. Imam još samo jednu reč da vam kažem, da vam upravo iznesem jedan primer, ne moj, jer ja nikad nisam bio na dvoru i nisam vodio druge ratove do verske, kao dobrovoljac; govorim o g. od Trevija, koji je nekad bio moj sused i koji je imao čast da se, kao dete, igra s našim kraljem Lujem XIII, bog ga čuvao! Njegovo igranje pretvaralo se pokadšto u bitke, i u tim bitkama kralj nije bio uvek jači; zbog udaraca koje je od njega dobio, on ima mnogo poštovanja i prijateljstva za g. od Trevija. Docnije se g. od Trevija tukao s drugima, prilikom svog prvog putovanja u Pariz, pet puta; od smrti pokojnoga kralja pa do punoletstva mladoga, ne računajući ratove i opsade, sedam puta; a od tog punoletstva do danas, možda sto puta! I, pokraj svih naredaba, zapovesti i odluka, on je sad kapetan nad musketarima, to jest, starešina jedne Cezarove legije na koju kralj mnogo polaže i koje se g. kardinal boji, on za koga se zna da se ne boji svačega. Sem toga, g. od Trevija ima godišnje deset hiljada talira; to je, dakle, vrlo veliki gospodin. On je počeo kao vi; otidite k njemu sa ovim pismom, i ugledajte se na njega, da biste napredovali kao on.“

Posle tih reči g. D'Artanjan otac pripasa sinu svoj mač, nežno ga poljubi u oba obraza i dade mu blagoslov.

Kad je izašao iz očeve sobe, mladi čovek nađe mater, koja ga je čekala s čuvenim receptom čiju će dosta čestu upotrebu izazvati saveti koje smo malopre izložili. Rastanak s materom bio je duži i nežniji nego rastanak sa ocem, ne zato što g. D'Artanjan nije voleo svoga sina, koji je bio njegovo jedino potomstvo, nego zato što je g. D'Artanjan bio čovek i smatrao da je nedostojno jednog čoveka puštati na volju svome uzbuđenju, dok je gđa D'Artanjan bila žena, i uz to i mati. Ona je mnogo plakala i, da kažemo u pohvalu g. D'Artanjanu sinu, ma koliko da se usiljavao da ostane tvrd, kakav je trebalo da bude jedan budući musketar, on ne mogade odoleti prirodi i proli mnoge suze, od kojih je s teškom mukom sakrio polovinu.

Istoga dana krenu mladi čovek na put, noseći sa sobom tri očeva poklona koji su se, kao što smo rekli, sastojali iz petnaest talira, konja i pisma za g. od Trevija; razume se, saveti su bili dati pride.

S takvim *vade tesit** bio je g. D'Artanjan, i moralno i fizički, verna kopija Servantesovog junaka, s kojim smo ga tako srećno sravnili, kad su nam naše dužnosti istoričara nalagale da iznesemo njegovu sliku. Don Kihot je uzimao vetrenjače za džinove, a ovce za vojske; D'Artanjan je svaki osmeh uzimao za uvredu, a svaki pogled za izazivanje. Posledica je toga bilo to da je od Tarba do Menga držao neprestano stisnutu pesnicu i da je deset puta dnevno prinosio ruku balčaku svoga mača; pri svem tom desnica se nije spustila ni na kakvo lice i mač nije izlazio iz korica. Nije da bedni kulašasti konjičak nije izazivao dovoljno osmeha na licima prolaznika; ali, kako je iznad konja zveckao mač zamašne dužine i kako je iznad tog mača blistalo oko pre zversko nego ponosito, prolaznici su ugušivali svoj osmeh, ili, ako smehu nisu mogli odoleti, gledali su bar da se smeju jednom stranom lica, kao antičke maske. D'Artanjan ostade, dakle, dostojanstven i neuvređen u svojoj osetljivosti do ove nesrećne varošice Meng.

Ali tu, kako je sišao s konja pred vratima gostionice *Kod slobodnog mlinara*, a niko, ni gazda ni momak, ni konjušar, ne dođe da mu pridrži uzengije, D'Artanjan ugleda na jednom odškrinutom prozoru u prizemlju plemića lepa stasa i otmena lika, premda lica malo namrštena, koji je razgovarao s dvema osobama koje su ga, kako je izgledalo, s poštovanjem slušale. Po svom običaju, D'Artanjan, naravno, pomisli da je on predmet razgovora i stade slušati. Ovaj put D'Artanjan se prevario samo upola: nije bila reč o njemu, nego o njegovom konju. Plemić je, izgleda, nabrajao svojim slušaocima sva njegova svojstva i, kako su ti slušaoci, kao što sam rekao, ukazivali veliko poštovanje pripovedaču, oni su svaki čas udarali u smeh. I kako je i poluosmeh bio dovoljan da probudi plahovitost mladoga čoveka, lako je razumeti kakvo je dejstvo proizvela na njega ova preterana veselost.

Međutim, D'Artanjan htjede najpre da bude načisto sa izgledom bezobraznika koji mu se podsmevao. On upravi svoj ponositi pogled na stranca i poznade čoveka od četrdeset do četrdeset pet godina, očiju crnih i oštrih, lica bleđa, velika nosa i brkova crnih i lepo podsečenih; imao je na sebi bluzu i kratke ljubičaste čakšire sa podvezama iste boje, bez drugih ukrasa do običnih proreza kroz koje se videla košulja. Ove čakšire i ova bluzu, iako nove, izgledale su izgužvane kao putničke haljine koje su dugo bile zatvorene u sanduku. Sve ovo video je D'Artanjan brzo kao najbrižljiviji

* *Vade tesit*, priručna knjiga za lekare, inženjere i druge struke. (Prim. prev.)

posmatrač, i bez sumnje po nagonu koji mu je govorio da će ovaj nepoznati čovek biti od velikog uticaja na njegov život.

Kako je plemić u ljubičastoj bluzi, u trenutku kad je D'Artanjan upro pogled u njega, načinio za bearnskog konjička jednu od svojih najlepših i najdubljih dosetaka, njegova dva slušaoca prsnuše u smeh, a i on sam, protivno svome običaju, pusti preko svog lica bleđi osmeh, ako se tako može reći. Više nije bilo sumnje, ovog puta D'Artanjan je bio doista uvređen. Potpuno uveren u to, on natuče kapu na oči i, trudeći se da oponaša dvorsko držanje koje je zapazio u Gaskonji kod nekih plemića putnika, on se uputi napred, s jednom rukom na maču, a s drugom na kuku. Na nesreću, što se više približavao, gnev ga je sve više obuzimao, i umesto dostojanstvenog i ponositog govora koji beše spremio za izazivanje, on nađe na jeziku samo neuljudne reči koje je propratio besnim pokretom.

– Ej, gospodine! – uzviknu on. – Vi što se krijete iza tog prozora! Da, vi, recite mi, molim vas, čemu se smejete, pa da se smejemo zajedno.

Plemić lagano pređe pogledom preko konja i konjanika, kao da mu je trebalo izvesno vreme da razume da su njemu bila upućena ova tako neobična prebacivanja; zatim, kad se potpuno uverio, njegove se obrve lako nabraše, i posle dosta duge počivke, sa ironičnim i drskim naglaskom koji nije moguće opisati, on odgovori D'Artanjanu:

– Ja ne govorim vama, gospodine.

– Ali ja govorim vama! – uzviknu mladi čovek, razdražen ovom mešavinom drskosti i dobrog ponašanja, pristojnosti i preziranja.

Nepoznati ga pogleda još malo, lako se osmehujući, zatim se ukloni s prozora, iziđe lagano iz gostionice i stade pred konja, na dva koraka od D'Artanjana. Njegovo mirno držanje i podrugljiv izraz behu udvostručili smeh onih s kojima je razgovarao i koji behu ostali na prozoru.

Kad ga vide da prilazi, D'Artanjan izvuče mač iz korica za čitav pedalj.

– Ovaj konj zaista je ili, bolje reći, bio je u svojoj mladosti kulašast kao ljutić – reče nepoznati, nastavljajući započete primedbe i obraćajući se svojim slušaocima na prozoru, kao da nije ni primetio gnev D'Artanjanov, koji se stavio između njega i njih. – Ova je boja vrlo poznata u botanici, ali dosad je bila vrlo retka kod konja.

– Konju se smeje onaj koji ne sme da se smeje gospodaru! – uzviknu gnevni pitomac Trevijev.

– Ja se ne smejem često, gospodine – nastavi nepoznati – što i sami možete videti po mom licu; ali zadržavam pravo da se smejem kad mi je volja!

– A ja – uzviknu D'Artanjan – ja ne dopuštam nikome da se smeje, kad to meni nije po volji!

– Odista? – nastavi nepoznati, mirnije no ikad. – Pravo imate.

On se okrenu i htjede da uđe u gostionicu na veliku kapiju, pod kojom je D'Artanjan, kad je došao, bio spazio potpuno osedlana konja.

Ali D'Artanjan nije bio takav da olako pusti čoveka koji je bio tako drzak da mu se podsmeva. On sasvim izvuče mač iz korica i pojuri za njim, vičući:

– Okrenite se, ta okrenite se, gospodine podsmevaču, da vas ne udarim s leđa.

– Da udarite, mene! – reče nepoznati, okrenuvši se na petama, i pogleda mladog čoveka koliko začuđeno toliko prezrivo. – Dragi moj, vi ne znate šta govorite. – Zatim poluglasno i kao da govori za se dodade:

– Šteta! Kakva sreća za njegovo veličanstvo, koje na sve strane traži hrabre ljude za svoje musketare!

Tek što je dovršio, a D'Artanjan ga tako besno napade da bi mu po svoj prilici to bio poslednji smeh u životu da nije živo odskočio unazad. Nepoznati tada vide da se nije više šaliti, izvuče mač, pozdravi svoga protivnika i ozbiljno zauze stav. Ali u istom trenutku njegova dva slušaoca, u pratnji gostioničara, stadoše udarati D'Artanjana batinama, vatraljima i mašicama. Obrt u napadu bio je tako brz i tako potpun da je protivnik D'Artanjanov, dok se ovaj okrenuo da se zakloni od ove kiše udaraca, vratio mač u korice, i umesto učesnika, koji umalo nije bio, postao prost posmatrač borbe, odigravši tu ulogu sa svojom uobičajenom ravnodušnošću, mrmljajući pri svem tom:

– Prokleti Gaskonjci! Posadite ga na žučaka, pa neka ide.

– Ne dok te ne ubijem, kukavico! – vikao je D'Artanjan, zaklanjajući se što je bolje mogao i ne odstupajući ni za korak svojim neprijateljima koji su ga obasipali udarcima.

– Opet jedna gaskonjada – promrmlja plemić. – Moje mi časti, ovi su Gaskonjci nepopravljivi! Onda produžite igru, kad baš hoće. Kad je bude sit, reći će da mu je dosta.

Ali nepoznati nije još znao s kakvim tvrdoglavcem ima posla; D'Artanjan nije bio čovek koji će moliti za milost. Borba se produži još nekoliko trenutaka; najzad klonuo, D'Artanjan ispusti mač koji jedan udarac batine prebi nadvoje. Drugi udarac, koji ga stiže u čelo, obori ga gotovo u isti mah, sasvim krvava i gotovo onesvešćena.

Tri musketara

Baš u tom trenutku sleže se narod sa svih strana. Gostioničar, bojeći se bruke, sa svojim momcima odnese povređenog u kuhinju, gde mu ukazaše pomoć.

Što se tiče plemića, on se beše vratio na svoje mesto na prozoru i sa nekim nestrpljenjem posmatrao je svetinu, koja kao da mu je svojim prisustvom veoma smetala.

– No kako je onaj ludak? – reče kad se vrata otvoriše, obraćajući se gostioničaru koji dođe da ga pita za zdravlje.

– Vaša ekselencija je zdrava i čitava? – upita gostioničar.

– Potpuno zdrav, dragi moj. Nego šta je s našim mladim čovekom?

– Bolje mu je – reče gostioničar – onesvestio se sasvim.

– Istina? – reče plemić.

– Ali pre nego što se onesvestio, prikupio je svu snagu da vas pozove i izazove.

– Pa to je pravi đavo! – uzviknu nepoznati.

– O ne, ekselencijo, nije đavo – prihvati gostioničar prezrivo – jer, dok je ležao onesvešćen, pretresli smo ga i našli smo mu samo jednu košulju i u kesi dvanaest talira, što mu ipak nije smetalo da kaže kako biste se odmah pokajali da se ovako što dogodilo u Parizu, a ovako, pokajaćete se tek docnije.

– To je onda neki prurušen princ – reče hladno nepoznati.

– Ja vam ovo kažem – dodade gostioničar – da se znate upravljati.

– A nije nikog pomenuo u svojoj ljutini?

– Jeste, udarao se po džepu govoreći: „Videćemo šta će gospodin od Trevija kazati za ovu uvredu nanetu njegovom štićeniku.“

– Gospodin od Trevija? – reče nepoznati i uozbilji se. – Udarao se po džepu pominjući ime gospodina od Trevija... Molim vas, dragi moj, dok je taj mladi čovek ležao onesvešćen, vi ste, bez sumnje, pretresli i taj džep. Šta je bilo u njemu?

– Jedno pismo, upućeno gospodinu od Trevija, kapetanu musketarskom.

– Istina!

– Kao što vam rekoh, ekselencijo.

Gostioničar, koji ne beše obdaren velikom pronicljivošću, nije ni primetio utisak koji su njegove reči ostavile na licu nepoznatog. Ovaj se ukloni s prozora na koji se beše oslonio krajem lakta i nabra obrve kao čovek koji nije spokojan.

„Dođavola“, promrmlja on kroza zube, „da mi nije Trevij poslao tog Gaskonjca? Vrlo je mlad! Ali udarac mača je udarac, pa ma koliko bio mlad onaj koji ga zadaje, i čovek se manje čuva od deteta nego od svakog drugog; pokadšto je dovoljna jedna mala smetnja da naškodi velikoj nameri.“

I nepoznati pade u zamišljenost koja je trajala nekoliko trenutaka.

– Jelte, gostioničaru, zar me nećete osloboditi tog mahnitog čoveka? Ja ne mogu da ga ubijem, a međutim – dodade on s izrazom hladne pretnje – a međutim, smeta mi. Gde je sad?

– U sobi moje žene, gde ga previjaju, na prvom spratu.

– Torba i stvari njegove kod njega su? Nije skidao bluzu?

– Naprotiv, sve je to dole u kuhinji. Ali kad vam je taj mahnuti mladić na smetnji...

– Naravno da mi je na smetnji. Napravio je u vašoj gostionici skandal koji pošteni ljudi ne mogu da podnesu. Idite, spremajte mi račun i izvestite mog lakeja.

– Šta! Gospodin nas već ostavlja?

– Vi to dobro znate, pošto sam vam već naredio da mi osedlate konja. Zar to nije učinjeno?

– Jeste, i kao što je vaša ekselencija mogla videti, konj je pod kapijom spreman za put.

– Vrlo dobro, učinite onda što sam vam rekao.

„Šta!“, pomisli gostioničar „Da se nije uplašio onog deteta?“

Ali zapovednički pogled nepoznatoga preseče ga. On se ponizno pokloni i iziđe.

„Taj ugursuz ne treba da vidi *miledi*“*, nastavi stranac, „ona tek što nije prošla; već je odočnila. Zaista, biće bolje da uzjašem konja i odem pred nju... Samo kad bih mogao znati šta ima u onom pismu koje je upućeno Treviju.“

I nepoznati se, mrmljajući, uputi u kuhinju.

Za to vreme gostioničar, koji više nije sumnjao da je prisustvo mladog čoveka oteralo nepoznatog iz njegove gostionice, pope se u sobu svoje žene, gde nađe D'Artanjana koji beše došao k sebi. Pošto mu je objasnio da ga policija lako može skleptati što je izazvao jednog velikog gospodina, jer

* Mi znamo da se taj izraz *miledi* upotrebljava samo sa porodičnim imenom. Ali smo ga ovako našli u rukopisu, i nećemo da uzimamo na sebe da ga promenimo. (Prim. aut.)

po mišljenju gostioničarevom nepoznati je morao biti neki veliki gospodin, on ga nagovori da, pokraj sve svoje slabosti, ustane i nastavi put. D'Artanjan, upola van sebe, bez bluze i uvijene glave, diže se i stade silaziti. Ali kad je došao do kuhinje, prvo što je opazio beše njegov izazivač, koji je mirno razgovarao kraj teških karuca u koja behu upregnuta dva krupna normanska konja.

Gospođa s kojom je razgovarao i čija se glava videla kroz prozor na kolima beše žena od svojih dvadeset do dvadeset dve godine. Mi smo već rekli s kakvom je brzinom D'Artanjan mogao jedno lice uočiti; on, dakle, na prvi pogled vide da je žena bila mlada i lepa. I ta mu je lepota utoliko više pala u oči što je bila potpuno strana južnim predelima u kojima je D'Artanjan dotle živeo. To beše bleđa i plava osoba, duge kovrdžave kose koja joj je padala niz ramena, velikih plavih i sanjalačkih očiju, rumenih usana i ruku belih kao alabaster. Ona je vrlo živo razgovarala s nepoznatim.

– I tako, njegova mi preuzvišenost nalaže... – reče gospođa.

– Da se smesta vratite u Englesku i da je neposredno izvestite ako bi vojvoda krenuo iz Londona.

– A što se tiče mojih drugih uputstava? – upita lepa putnica.

– Ona su u ovoj kutiji, koju ćete otvoriti tek kad budete s druge strane Lamanša.

– Vrlo dobro, a šta ćete vi?

– Idem natrag u Pariz.

– Ne kaznivši tog bezobraznog mladića? – upita gospođa.

Nepoznati zausti da odgovori, ali u trenutku kad otvori usta, D'Artanjan, koji beše sve čuo, banu na prag:

– Taj bezobrazni mladić kažnjava druge – uzviknu on – i nadam se da mu onaj koga treba da kazni neće umaći i sad kao prvi put.

– Neće umaći? – prihvati nepoznati i nabra obrve.

– Ne, pred jednom ženom, mislim da nećete smeti pobeći.

– Pomislite – uzviknu miledi, videvši da se plemić mašio za mač – pomislite da najmanje zakašnjenje može sve upropastiti.

– Imate pravo – uzviknu plemić – idite vi vašim putem, a ja ću mojim.

I pozdravivši gospođu lakim pokretom glave, on skoči na konja, dok je kočijaš ljuto šibao konje u kolima. Obe ličnosti odjuriše u galopu, svaka suprotnim pravcem ulice.

– Ej, vaš trošak! – povika gostioničar, čija se naklonost prema putniku pretvorila u duboko preziranje kad je video da ovaj ode ne plativši račun.

– Plati, huljo – uzviknu putnik, u galopu, svom lakeju koji baci gostioničaru dva-tri srebrna novčića pa odjuri za svojim gospodarem.

– Ah, kukavico! Ah, nitkove! Lažni plemiću! – uzviknu D'Artanjan i polete za lakejom.

Ali ranjenik je bio isuviše slab da podnese takav potres. Jedva što je prešao deset koraka, a uši mu zabrujaše, zanesse se, krvava magla navuče mu se na oči, i on pade nasred ulice, vičući neprestano:

– Kukavico! Kukavico! Kukavico!

– Zaista je kukavica – promrmlja gostioničar, prilazeći D'Artanjanu i pokušavajući da se laskanjem pomiri s jadnim mladićem, kao ono u basni čaplja sa pužem.

– Da, baš je kukavica – mrmljao je D'Artanjan – ali ona, baš je lepa.

– Ko? – upita gostioničar.

– Miledi – prošaputa D'Artanjan.

I on se po drugi put onesvesti.

„Neka ga“, pomisli gostioničar, „izgubio sam njih dvoje, ali mi ostaje ovaj koga ću zadržati bar nekoliko dana, uveren sam. Zaradiću ipak jedanaest talira.“

Zna se da je jedanaest talira bilo sve što je ostalo u kesi D'Artanjanovoj.

Gostioničar je računao na jedanaest dana bolovanja, po talir dnevno; ali je krčmar računao bez gosta. Sutradan, još u pet časova ujutru, D'Artanjan ustade, siđe sam u kuhinju, zatraži, pored nekoliko drugih začina čiji nam spisak nije došao do ruku, vina, zejtina, ruzmarina, i po receptu svoje matere napravi melem kojim namaza svoje mnogobrojne rane, i sam promeni zavoje, ne tražeći pomoć nikakvog lekara. Zahvaljujući, bez sumnje, dejstvu ovog melema, a možda i tome što se nijedan lekar nije umešao, D'Artanjan se pridiže još to veče, a sutradan je bio gotovo zdrav.

Ali u trenutku kad htede da plati ruzmarin, zejtin i vino – jedini trošak svoj, jer beše držao potpunu dijetu, dok je njegov kulašasti konj, kako bar reče gostioničar, pojeo triput više no što bi se moglo pretpostaviti prema njegovom rastu – D'Artanjan nađe u svome džepu samo kesicu od otrcane svile, kao i jedanaest talira koji su bili u njoj; ali, što se tiče pisma upućenog g. od Trevija, ono beše nestalo.

Mladi čovek stade tražiti to pismo s velikim strpljenjem; prevrtao je i prevrtao džepove po dvadeset puta, pretresao je nekoliko puta torbu, otvarao i zatvarao kesu; ali kad se uveri da pisma nema, njega i po treći put obuze besnilo, što zamalo ne dovede do ponovne upotrebe začinjenog

vina i sirćeta: jer, videći da se ova zloćudna glava raspalila i stala pretiti da će sve polupati po gostionici ako se ne nađe pismo, gostioničar beše već šćepao motku, njegova žena držalju od metle, a momci one iste batine kojima se juče behu poslužili.

– Moje pismo! – vikao je D'Artanjan. – Moju preporuku! Grom i pakao! Ili ću vas sve poklati kao jaganjce.

Na nesreću, jedna okolnost nije dala mladom čoveku da izvrši svoju pretnju: njegov mač, kao što smo rekli, beše u prvoj borbi prebijen nadvoje, što je on sasvim zaboravio. Otuda, kad doista htede izvući mač, D'Artanjan se nađe naoružan parčetom mača od osam do deset palaca, koje gostioničar beše brižljivo strpao u korice. Što se tiče ostalog sečiva, gazda ga je vešto sklonio da načini od njega iglu za nadevanje slanine i mesa.

Međutim, ovo razočaranje po svoj prilici ne bi zadržalo našeg plahovitog mladića da gostioničar nije promislio i našao da je zahtev njegovog putnika sasvim na svome mestu.

– Pa zbilja – reče on i spusti motku – gde je to pismo?

– Da, gde je pismo? – uzviknu D'Artanjan. – Pre svega treba da znate da je to pismo za gospodina od Trevija i da se mora naći, jer ako se ne nađe, on će umeti da ga nađe.

Ova pretnja zaplaši gostioničara. Posle kralja i g. kardinala, g. od Trevija bio je čovek čije su ime možda najčešće pominjali vojnici, pa i sami građani. Bio je, istina, i otac Žozef; ali je njegovo ime pominjano samo šapatom – toliki je strah zadavala Seda Preuzvišenost, kako su obično zvali ovog poverenika g. kardinala.

Zato gostioničar baci motku, zapovedi ženi da to isto učini sa držaljkom od metle, i momcima sa njihovim batinama, i prvi dade primer na taj način što stade i sam tražiti izgubljeno pismo.

– Je li bilo nešto važno u tome pismu? – upita gostioničar, posle nekoliko trenutaka uzaludnog traženja.

– Još kako! – uzviknu Gaskonjac, koji je računao da tim pismom dođe i do dvora – u njemu je sve moje imanje.

– Uputnice na Španiju? – upita gostioničar, nespokojan.

– Uputnica na ličnu blagajnu njegovog veličanstva – odgovori D'Artanjan, koji je, računajući da s tom preporukom stupi u službu kraljevu, mislio da neće slagati ako da ovaj malo drzak odgovor.

– Dodavola! – reče gostioničar, sasvim u oćajanju.

– Ali nije to ništa – nastavi D'Artanjan s gaskonjskim pouzdanjem – novac je sitnica: pismo je glavno. Više bih voleo da sam izgubio hiljadu pistola nego njega.

Nije mnogo stavljaio na kocku da je rekao i dvadeset hiljada; ali neka mladićka stidljivost ne dade mu da to kaže.

Najedanput jedna misao sinu kroz glavu gostioničaru, koji se strašno vajkao što ne može da nađe pismo.

– To pismo nije izgubljeno – uzviknu on.

– A! – reče D'Artanjan.

– Ne, ono vam je uzeto.

– Uzeto! A ko ga je uzео?

– Jučerašnji plemić. On je silazio u kuhinju, gde vam je bila bluza. Tu je ostao sam. Opladio bih se da ga je on ukrao.

– Mislite? – odgovori D'Artanjan nedovoljno ubeden, jer je bolje no iko znao sasvim ličnu važnost toga pisma, i nije mogao pojmiti zašto bi nekome bilo toliko stalo do njega. I zaista, nijedan momak, nijedan putnik ne bi ništa dobio ako bi prisvojio to pismo.

– Vi dakle kažete – nastavi D'Artanjan – da sumnjate na onog bezobraznog plemića.

– Nije da sumnjam nego sam uveren – nastavi gostioničar – kada sam mu rekao da je vaša milost šticeinik gospodina od Trevija, i da, štaviše, imate pri sebi pismo za tog čuvenog plemića, on se mnogo uznemirio: zapitao me je gde je to pismo, i odmah zatim sišao u kuhinju, gde je bila vaša bluza.

– Onda je on lopov – odgovori D'Artanjan – ja ću se za to žaliti gospodinu od Trevija, a gospodin od Trevija žaliće se kralju.

Zatim dostojanstveno izvadi iz džepa dva talira, dade ih gostioničaru, koji ga gologlav isprati do vrata, usede na svoga kulašastog konja, koji ga lepo odnese do Kapije Svetog Antonija u Parizu, gde ga njegov gospodar prodade za tri talira, što je dosta skupo, kad se ima na umu da ga je D'Artanjan od poslednjeg konaka bio preterao. Konjarski trgovac kome ga je D'Artanjan ustupio za devet livara nije krio da toliko daje za konja jedino zbog njegove neobične boje.

D'Artanjan uđe, dakle, u Pariz peške, s prtljagom pod pazuhom, i išao je dotle dok nije našao sobu koja bi odgovarala njegovim sredstvima. Ta soba bila je neka vrsta mansarde, u Grobarskoj ulici, blizu Luksemburga.

Čim je dao kaparu, D'Artanjan se useli u svoj stan i provede ostatak dana u prišivanju širita na bluзу i čakšire, širita koji mu je mati skinula sa

gotovo nove bluze D'Artanjana oca, i koji mu je kradom dala; potom ode na Kej Feraj da namesti novo sečivo na mač; zatim se vrati u Luvr, da upita prvog musketara koga sretne gde je kuća g. od Trevija, koja je bila u Ulici Starog golubarnika, to jest, baš u blizini sobe koju je D'Artanjan uzeo; ova se okolnost učinila D'Artanjanu kao srećan znak za uspeh njegovog puta.

Posle toga, zadovoljan svojim ponašanjem u Mengu, bez griže savesti u prošlosti, pun pouzdanja u sadašnjost i nade u budućnost, on leže i za-spa snom pravog junaka.

Ovaj san, još sav palanački, držao ga je do devet časova ujutru, kada je ustao da ide čuvenom g. od Trevija, trećoj ličnosti u kraljevini, kako reče njegov otac.

II

PREDSOBLJE G. OD TREVIJA

Gospodin od Troavija, kako se još zvala njegova rodbina u Gaskonji, ili g. od Trevija, kako se sam nazvao u Parizu, počeo je, u stvari, kao i D'Artanjan, to jest, bez prebijene pare, ali sa onim kapitalom odvažnosti, umešnosti i razumevanja koji čini da i najsiromašniji plemić gaskonjski, u nadama, koje su mu jedino nasleđe od roditelja, dobija često više nego najbogatiji plemić perigordenski i berišonski stvarno. Njegova luda hrabrost, njegova još luđa sreća u vremenu kada su udarci padali kao grad, iznele su ga navrh onih teških stepenica koje se zovu milost dvora, i na koje se on ispeo hvatajući sve po četiri stepenika.

On je bio prijatelj kralja, koji je, kao što se zna, veoma poštovao uspomenu na svoga oca Anrija IV*. Otac g. od Trevija služio je kralja tako verno u njegovim ratovima protiv Lige** da ga je ovaj u nedostatku gotovog novca – što je celog života nedostajalo Bearnezu, koji je svoje dugove stalno plaćao jedinom stvari koju nikad nije imao potrebe uzajmljivati, to jest, pameću – u nedostatku gotovog novca, kažemo, ovlastio, posle

* *Anri IV*, Navarski, kralj Francuske; pre stupanja na presto bio je vođa protestanata, zaveo verski mir; poginuo od ruke jednog fanatika. (Prim. prev.)

** *Katolička liga*, osnovana. 1576. godine protiv hugenota. (Prim. prev.)

predaje Pariza, da uzme za grb zlatnog lava sa ovom devizom: *fidelis et fortis**.

To je bilo mnogo za čast, ali je bilo malo za udoban život. I kad je čuveni ratni drug velikog Anrija umro, on ostavi svome sinu u nasleđe jedino svoju mač i svoju devizu. Blagodareći tom dvostrukom poklonu i neokaljanom imenu koje ga je pratilo, g. od Trevija bi primljen u kuću mladoga vladara, gde je tako dobro poslužio svojim mačem i bio tako veran svojoj devizi da je Luj XIII, jedan od najveštijih boraca u celoj kraljevini, govorio obično: „Kad bih imao prijatelja koji se tuče, savetovao bih mu da uzme za svedoka najpre mene, a posle Trevija, čak možda prvo Trevija.“

I zaista, Luj XIII bio je otvoreno naklonjen Treviju, naklonjen kraljevski, naklonjen sebičnjački, to je istina, ali tek naklonjen. Jer u to nesrećno vreme svaki je želeo okružiti se ljudima Trevijevog soja. Mnogi su mogli uzeti za devizu pridev *hrabar*, koji je bio drugi deo njegove devize; ali je malo plemića moglo polagati pravo na pridev *veran*, koji je bio prvi deo te devize. Trevij je bio među ovim poslednjim. To beše jedna od onih retkih priroda koje su poslušne kao pseto, hrabre slepo, brza pogleda, hitre ruke, kojima je oko dato samo zato da vide je li kralj nezadovoljan kime, a ruka samo zato da kazni dotičnog, bio to Bem, Morever, Poltro od Mere, ili Vitri. Ukratko, Treviju je dotle nedostajala samo prilika, ali on ju je vrebao i obećavao je sebi da je neće olako propustiti, samo ako mu dođe podruku. Zato je Luj XIII postavio Trevija za kapetana nad svojim musketarima, koji su sa svoje odanosti ili, bolje reći, sa svoga fanatizma, bili Luju XIII ono što je Anriju III bila njegova lična straža, i što je Luju XI bila njegova škotska garda.

Sa svoje strane, u ovom pogledu, kardinal ne beše izostao iza kralja. Kad je video strašne izabranike kojima se Luj XIII okružio, ovaj drugi ili, bolje reći, prvi kralj Francuske hteo je da i sam ima svoju gardu. I on je imao svoje musketare, kao što je Luj XIII imao svoje, i ove dve suparničke sile birale su za svoju službu, u svima francuskim pokrajinama, pa štaviše i u stranim državama, ljude čuvene po svom mačevanju. Rišelje i Luj XIII, pri igranju šaha, uveče, često su se prepirali o vrednosti svojih ljudi. Svaki je hvalio držanje i hrabrost svojih, i izražavajući se javno protiv dvoboja i sudara, oni su ih tajno podsticali i osećali su pravi bol ili prekomernu radost prilikom poraza ili pobeđa njihovih; tako bar vele memoari jednog čoveka koji je bio u nekim od ovih poraza i u mnogim od ovih pobeđa.

* Veran i hrabar. (Prim. prev.)

Trevij beše uhvatio slabu stranu svoga gospodara i tom svojom veštinom zadobio je dugu i stalnu naklonost kralja za koga se ne može reći da je bio veran svojim prijateljstvima.

On je puštao svoje musketare da prolaze pored kardinala Armana Diplejsija* s podrugljivošću, zbog koje su se kostrešili od ljutine sedi brkovi njegove preuzvišenosti. Trevij je divno razumevao rat toga vremena, u kome se, kad se nije živelo o trošku neprijatelja, živelo o trošku svojih sugrađana; njegovi su vojnici bili legija pustahija koji su slušali samo njega i nikog drugog.

Razdrljeni, napiti, rovašeni, kraljevi musketari ili, bolje reći, musketari g. od Trevija, viđani su po svim krčmama, šetalištima, kockarnicama; galamili su, sukali brke, zveketali mačevima, sa uživanjem gurkali vojnike g. kardinala kad bi ih sreli; zatim, potrzali mačeve nasred ulice, uz bezbrojne šale: bili ubijani pokadšto, ali sigurni u tom slučaju da će biti ožaljani ili osvećeni; ubijali često, i tada sigurni da neće trunuti u zatvoru, jer je tu bio g. od Trevija da ih oslobodi. Zato su i hvalili na sva usta g. od Trevija, ti ljudi koji su ga obožavali i koji su, iako su bili s koca i konopca, drhtali pred njim kao đaci pred svojim učiteljem, pokoravajući se najmanjoj zapovesti, i gotovi poginuti da operu ma i najmanji prekor.

Gospodin od Trevija upotrebio je ovu silu prvo u korist kralja i njegovih prijatelja, a zatim u korist svoju i svojih prijatelja. Uostalom, ni u jednim memoarima toga vremena, koje je toliko memoara ostavilo, ne vidi se da je ovaj čestiti plemić optuživan, čak ni od svojih neprijatelja, a ovih je imao i među književnicima i među vojnicima; nigde se ne vidi, kažemo, da je ovaj čestiti plemić optuživan da je primao nagradu za dela svojih najamnika. S retkim darom za spletke, koji ga je stavljao u red najveštijih intriganata, on beše ostao pošten čovek. Štaviše, pokraj svih borenja koja čoveka izlome i mučnih vežbanja koja zamaraju, on beše postao jedan od najgalantnijih udvarača, jedan od najfinijih ženskaroša, jedan od najduhovitijih krasnorečivaca svoga vremena; govorilo se o Trevijevim uspesima kod žena kao što se na dvadeset godina pre toga govorilo o uspesima Basonpjerovim, a to nije malo. Musketarskom kapetanu, dakle, svi su se divili, bojali ga se i voleli ga, što čini vrhunac čovečje sreće.

Luj XIV privukao je sve zvezdice svoga dvora za svoj prostrani blesak; ali njegov otac, sunce *pluribus impar*** , ostavio je njihov lični sjaj svakome

* Ime kardinala Rišeljea. (Prim. prev.)

** *Pluribus impar*, većini nejednako, nenadmašno. (Prim. prev.)

svom ljubimcu, i njihovu ličnu vrednost svakome svom dvoraninu. Sem jutarnjeg podvorenja kralju i kardinalu, bilo je tada u Parizu preko dve stotine drugih podvorenja; među ovima, podvorenje Treviju beše jedno od najposećenijih.

Dvorište njegovog stana, u Ulici Starog golubarnika, ličilo je na logor, i to još od šest časova izjutra, leti, i od osam časova, zimi. Pedeset do šezdeset musketara, koji kao da su se tu smenjivali samo da predstavljaju ugledan broj, šetali su se tuda neprestano, potpuno naoružani i gotovi na sve. Po jednim njegovim velikim stepenicama, koje su zauzimale prostor na kome bi naša civilizacija podigla čitavu kuću, peli su se i silazili Parižani koji su molili za neku milost, plemići iz unutrašnjosti koji su žudeli da stupe u redove musketara i lakeji u odelu svakojake boje, koji su donosili g. od Trevija poruke svojih gospodara. U predsoblju, na dugačkim klupama nameštenim svud unaokolo, odmarali su se izabrani, to jest, oni koji behu pozvani. Tu je vladao žagor od jutra do mraka, dok je g. od Trevija, u svom kabinetu do tog predsoblja, primao posete, saslušavao žalbe, izdavao zapovesti i, kao kralj sa svoga balkona u Luvru, trebalo je samo da stane na prozor pa da osmotri i ljude i oružje.

Onog dana kad je D'Artanjan došao, skup je bio impozantan, naročito za jednog palančanina koji tek što je stigao iz svoje provincije; istina, taj je palančanin bio Gaskonjac, a u to vreme naročito zemljaci D'Artanjanovi bili su poznati kao ljudi koje nije bilo lako zaplašiti. I doista, kad čovek prođe kroz teška vrata, okovana dugačkim klincima sa četvrtastom glavom, upadao je u gomilu naoružanih ljudi koji su se ukrštali u dvorištu, razgovarali, svađali i zabavljali se. Trebalo je biti oficir, veliki plemić ili lepa žena, pa prokrciti sebi put kroz ove uzburkane talase.

Kroz ovu gungulu, dakle, i kroz ovaj metež uputio se naš mladi čovek, uzdrhtala srca, nameštajući svoj dugački mač duž mršavih nogu i držeći ruku na obodu šešira sa onim polusmehom zburjenog palančanina koji hoće da se lepo drži. Čim bi prešao jednu grupu, odahnua bi; ali je osećao da se za njim osvrću, i prvi put u svome životu D'Artanjan, koji je dotle imao dosta dobro mišljenje o sebi, izgledao je sebi smešan i glup.

Kad je došao do stepenica, bilo je još gore. Na prvim stepenicama stajala su četiri musketara, koji su se vežbali, dok je deset do dvanaest njihovih drugova čekalo da na njih dođe red da uzmu udela u ovoj zabavi.

Jedan od njih, koji je stajao na najvišem stepeniku, s golim mačem u ruci, sprečavao je ili bar pokušavao da spreči drugu trojicu da se popnu,